

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt félévre 2 frt, negyedévre 1 frt.

Ugy a Lap szellemi részét illető czikkek, mint az előfizetési pénzek a „KÖZMŰVELŐDÉS” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

XIII. Leo pápa jubileuma.

Mind sűrűbbek honi lapjaink azon értesülései, hogy Magyarország Szent István, Szent László és Sz. Erzsébet hazája és a kereszténység szolgálatában működött annyi dicsőnek egykori termékeny szülőföldje XIII. Leo pápánk ép oly édes, mint magasztos áldozári jubileumának megünneplésekor a világ katolikus nemzetéinek sorában a hozzá méltó helyet készül elfoglalni.

Az ország bitoros heczcegprimásának és többi főpásztorainknak kegyelet-teljes, a szerető szív mélyéből fakadt hívő szózata hiveikhez, az egyházi és világi kitűnőségek hosszú sorából alakult központi jubileumi bizottságból kiindult lelkes mozgalom hazánk téerein mindenütt örvendetes viszhangra talált és egy általános fűrgé szorgoskodásnak kedves, itt ott megragadó képét tárja fel előttünk. Ezeren, meg ezeren fogják a hódolati felirat ivein nevek aláírásával szent Péter utódja iránti tántorithatlan ragaszkodásukat és rendületlen hívségöket, az ipar és művészet terményeiből kiválasztott és különösen az ország több helyein bizottságokba sorakozott „áhitatos asszonyi nem” által készített ajándékaikkal gyermeki szeretetöket, az első keresztények lélekemelő példájának követésében, szorongatott állapotának enyhítésére, gyűjtött péterfillérekkel élő hitöket tanusítani és így a lehető leggyönyörűbb családi ünnepet megülni. Igen, családi ünnepet, mely miután Benne mint sz. Péter utódjában Krisztussal és egymás közt egyesülve vagyunk, e mulandó föld határain tul az örök boldogság hazájaig felér.

Fontosak is amaz okok, melyek a világ katolikusait a szent atya áldozári jubileumának megünneplésére indítják és lelkesítik. Az általánosak a pápaságra és a megváltott népek hitének és ragaszkodásának magasztos nyilvánulására vonatkoznak.

A keresztény világ e manifestatioja, miként Mermillod a sváiczi hitvalló püspök mondja, szép igazolása leend De Maistre gróf következő, a jövőbe belátó mondásának. „Nincsen távol az idő, a midőn a pápaság valami szent jelenségül fog feltűnni.” A jubileum megtartásának különleges okai pedig XIII. Leo személyére és pápaságára való tekintetből veszik eredetöket. Mert akár különböző szózataira, akár cselekedeteire fordítsuk figyelmünket, mindenben a csodálat és elragadtatás tárgyait észleljük eljárásában. Szózatainak hosszú sorával bebizonyította hiveinek és a világnak, mekkora szüksége van az emberi társadalomnak a kereszténységre; apróra mutatván ki nekik, miszerint a család és az állam, a tudomány és a polgárisodás csak is ez isteni vallás árnya alatt állhatnak fönn és virágozhatnak. Ő Mózeshez hasonlít, ki a rézkigyót mutatta meg az izraelitáknak, melynek látására kigyógyultak a kígyómarás sebeiből. Ő a nemzeteket, a melyek önhibáik és különösen amiatt betegek, hogy Jézus Krisztustól elfordultak, nem csak mint az egyház tévmentes tanítója az igazságra oktatja, hanem egyszersmind figyelmezteti a világot, hogy csak Jézus Krisztusban van üdv. Ezen felül pedig, mint az élő hitnek és a tettnek embere teljes erélylyel azon is fáradozik, hogy a társadalmat restaurálja, midőn szilárd és komoly, de egyuttal szeliden intő szavaival lelkesíti a katolikus tábor buzgó harczosait.

S bár mily kemény és hosszú legyen is e harcz, melyet vezénylete alatt vivniök kell, megrendithetlen bizalommal utalja övéit a bizonyos véggyőzelemre. Mert ha az ellenség nyer is részletes győzelmeket, ha odáig jut is a dolog, hogy minden elveszettnek látszik Isten barátjainak részére: de felbátorításukra

rámutat az isteni Mester megczáfolhatatlanul álló csalhatatlan igéjére: „E világon szorongatások leszen; de bizzatok, én meggyőztem a világot!“ E drága ígéletben bizván, emeli fel sz. atyánk naponta buzgó imáit az égre; e vigaszteljes ígélet ragadá költői lelkét a Boldogságos Szűzhöz intézett felkiáltására: „Diffugient hostes; te duce, victor ero!“

S ha a sz. atya, ezeken az egész földkerekséget átölelő cselekedetein felül még az egyes nemzetek külön jóllétét is szíven hordozván, őket népeket és fejedelmeket békéltető bölcseségének áldásteljes gyümölcseiben külön is részesíti: mi is dicsekedhetünk azzal, hogy a magyar egyház és így magyar hazánk iránt is különös atyai hajlommal és szeretettel viseltetik. Elég erre azon hazánk főpásztoraihoz intézett levelére hivatkoznunk, melyben e hajlamának Budavára visszafoglalásának kétszázados jubileuma alatt ép oly kedves, mint tanulságos kifejezést adni sietett, valamint azon nagyfontosságú okiratra, melyet új államtükörhöz intézett s melyben ily melegen emlékezik meg kettős birodalmunkról: „Ausztria-Magyarországban a császár és apostoli király ő felségének kitünő vallásossága s hódolata a Szentszék iránt, a melyben a császári és királyi családnak többi tagjai vele egyesülvén, eszközli azt, hogy a Szentszék és ezen birodalom között a legjobb viszonyok állanak fenn. Ezek és azon államférfiak bölcsesége folytán, a kik felséges uralkodóknak bizalmával bírnak, lehetséges lesz előmozdítani Ausztria-Magyarországban a vallásos érdekeket, elhárítani utjokból az akadályokat, s teljes egyetértéssel egyengetni ama nehézségeket, a melyek előállhatnak.“

Illő tehát, hogy kegyelmes Főpásztorunk ő nmlga folyó évi június hó 29. kelt kegyes szózatát hő tisztelettel megszívlelvén, atyai intézkedéseit úgy teljesítsük, hogy hazánk többi katolikusaikhoz sorakozván, velök egyetemben mi is méltón constatalhassuk azon egyetemes főpásztorunk iránti törhetlen hűségünket és őszinte engedelmisségünket, ki lelki nagysága, kipróbált bölcsesége és apostoli szelidségével fiainak és barátjainak szeretetét és ellenégeinek csodatátát vívta ki magának.

Csaknem naponkint olvassuk, hogy itt egy nevezetes esemény emlékére ott valamely kitünő férfi tiszteletére száz vagy ötven éves jubileum tartatik. Mily kedvesek is a kötött házasság, a folytatott hivatal, a fölvett áldozárság vagy letett fogadalom ötven éves jubileumának örömei, emlékei és íntelmei. Mennyivel inkább kell tehát sz. atyánk áldozári jubileumát a hódolat, szeretet és belső öröm érzületei közt megülnünk, kinek a szent Péter szé-

kére való fölemelésében Isten az egyház iránti előszeretetének oly nyilvános és kézzel fogható bizonyosságát adta.*)

V. K.

Az eredeti bűn történelmi valósága, következményei és a megváltás szükséges volta.

Jelige: „Muló árnyék a földi boldogság.“
Kistfaludi.

(Folyt.)

Összesítve ezen rendszereket úgy találjuk, hogy legfőbb irányukat tekintve majd az ész-elviség, majd meg a naturalistikus eszmék azok, melyek a szt. irás és az egyház ezen tanat vagy tév-magyarázat, vagy egyenes tagadás által megtámadják.

Már a mi az ész-elviséget illeti, mely Pelagiustól elkezdve az egyes eretnekségek rozsdás fegyverét képezi, ezekkel az egyház a szt. irás ihletett metaphisikusának, Szt. Pálnak szavaira, nem különben a kereszténység közös meggyőződésére támaszkodva, régen végezett. Régen végezett — mondjuk — mert a Flacius, Luther, Zwingli s más eretnekeknek azon eljárása, hogy az eredeti bűn természetét összezavarni s azt tévesztőbe vezetni akarják, majd az emberi megromlott természetet állítván az eredeti bűn helvére, majd meg az az által okozott seb tátongó mélységét fődözgetvén, többé-kevésbé a „kegyelmi állapot“ rosz felfogásának eredménye, melyet pedig az egyház az ihletett és lángelméjű írók szavaival oly tiszta világosságra hozott.

Pelagius megtagadja az ember természetfőtti rendeltetését s a malasztot csak úgy fogadja el, mint a mely a vallás-erköcsi jó hajlamot növeli s így tehát megtagadja az első ember természetfőltti állapotát s az eredeti bűnt a természetet kívül helyezi.

Ugyis felelhetnénk neki hogy bemutatnók, miszerint jelen állapotunk nyomor és szenvedésteljes volta már maga az eredeti bűnt a természethez csatolja, melyet csakis a kegyelem tisztító harmata moshat le; úgy azonban, hogy a bűnös állapotok összefüggő természetkülső adományok vissza nem állítanak. Azonban vele és a többi eretnekségekkel, kik e tant felfogatják, milyenek az előbb emítették, ne sokat törődjünk akkor, midőn az eredeti bűn történelmi vázlatával foglalkozunk, mert mindnyájan elismerik Pelagiussal, hogy az első ember oly körülmények között élt, melyek nagyban különbözök azoktól, melyekben mi élünk“ s mindnyájan elismerik, hogy ez állapot a bűn következménye, mely boldogságunk halotti kisérété képezi. Különbön is őket egyenesen utalhatjuk a szentírás történelmi előadásának megfigyelésére.

Sokkal nehezebb azonban e tényt az igazság színvonalára emelni azok előtt, kik a naturalistikus rendszerredves tényű világához szokva a szt. irás dogmatikus vi-

*) Köszönettel vesszük, ha tisztelt külső munkatársaink és kedves barátaink az ez ügyben kivált megénk népesebb plébániáiban megindult és folyó mozgalmakról minket lapunk számára értesíteni szivesek lesznek.
A szerkesztőség.

lágosságától visszariadnak. Itt ismét két irányt különböző zethetünk meg: egyik a tisztán materialis, másik az idealistico-pantheistikus rendszer.

Ismeretes a materialismus azon állítása, hogy a természeti lények mindenike hosszas fejlődés és csak külső befolyás hatása alatt jutott bevégezettségének magaslatára. S ha ez a principium áll, úgy absurdum az a szentirási elbeszélés, mely az embert a tökéletességek szárnyain oly magasra emeli, honnan csakis eshetett s mely még a mai értelmi fejlődés világában is csodaszzerű látványossággal tűnik fel. S hivatkoznak a történet szellemére, mely hosszas küzdés után látta az egyes nemzeteket a „természeti népek állapotjából“ a civilizatio emelvényére szállani. Ha pedig az ember esett volna, úgy a természeti erők küzdelmét kísérő történet önmagának mondana ellen.

Mielőtt egyes apróbb állításaikat bonczolgatnók, magával a felállított principiummal lesz legjobb végeznünk. Nagy elvakultság kívánatik a történelmet és annak menetét konkrét tényekre hivatkozva ily egyirányu mederbe szorítani. A történelem esések és emelkedések folytonos-változata, melyben csak egy emelkedett pont van: a kereszténység, vagyis „azon csucspont, mely felé a századok visszaesések közt vergődve törnek,“ mondja Nagy Alajos. Hisz magok a természeti népek, kiknek szerintök örökké emelkedniök kellene, döntik meg ezt, mert pl. a mexikói, perui oszlopos csarnokok romjai az indián természetu népeknek oly művelődési fokát jelzik, honnan csak eshetek s hová a nyugati civilizatio sem volt képes emelni.

Az egyesekre e fejlődési kényszer szintén nem alkalmazható, mert ezek úgy, mint a nemzetek büneik következtében számtalanszor a legmagasabb értelmi és erkölcsi fejlettségből egész az állatiasságig süllyednek le. Különbön ezen állítás csak akkor birna a következtetés szigorával, ha a Darwin-féle faj átváltozás megdönthetetlenül absurdumnak nem lenne kimutatva.

Tehát azt mondják: egyszer nem igaz Mózesnek az ember eredetére vonatkozó itélete tekintve az időt, mely sokkal mélyebben száll vissza a multba, hol az első ember bizonyosan gyermekkorral kezdte meg az életét, mely az emberiség szenvedéseitől épen nem lehetett ment.

Az időre vonatkozólag nem vitatkozhatunk most velök, hanem egyszerűen idézzük egyik nagy tekintélyü természettudós zavaít: Humbug a természettudomány részéről mindazon állítás, mely a szentirás időszámítását felforgatni akarja. Ha pedig elfogadjuk azt, hogy az első ember mint gyermek kezdte meg szerepét, akkor is biztosan állana azon tanunk, hogy az első ember Isten különös segítségével volt megáldva, mely őt odaig vezette, míg saját erejével indulhatott kitűzött célja felé. Az az ősemberszerű átmenet pedig eddigelé csak elméletben létezik s felszínre sohasem is kerülhet.

Azon állítása pedig Lyelnek: „ha az ember tökéletes állapotban teremtetett volna, mely a jelen fejlettséget fölülmulja, úgy akkor annak korában Phidias és Praxiteles műremekai alkotásait s nem különben villamos telegraph és vasutakat kellene felfedeznünk“ egészen nevetséges már csak azon okból is, hogy egy pár ember telegraphra és vasutra nem szorult. — S különben is, mi erkölcsi és ér-

telmi fölényét vitatjuk az első embernek, nem pedig azt, a mely a természet lényének megismerésében tett néhány lépés ismeretére szorítkozik.

Különbön az egész rendszerre vonatkozólag idézhetjük Hettinger nagy jelentőségü tanait „még a (természet) teremtés által beoltott erők természetes fejlődése mellett is alig lehetséges, hogy úgy a természetben, mint a történelemben a komoly vizsgálódó megelégedjék a szüntelen haladás compositióival minden rázkodás és catastropha nélkül akkor, midőn épen ennek talányszerűsége a legnagyobb elmék megakasztó szikláját képezi“ (XII. kötet 206.) — Egyáltalában pedig az egész vitakozás oda menne ki a materialistákkal, hogy bebizonyítsuk a személyes Isten létét, ki az emberiség történelmi fejlődésének fonalát kezében tartja, a mi ha legalább a folytonos és kényszerű fejlődés támadásának elvéhez szigoruan ragaszkodnának az ó-kor népeinek történelméből nem kevésbbé, mint az őszes világegyetem elemeinek változásaiból könnyen bebizonyítható volna. Hol van az indiai, perzsa, egyiptomi, görög és római műveltség azon fénylő csillaga, melynek letűntével azon népek egész élete homályba borult? Föl lett váltva az újabb népek kultur fényével? Meglehet, de e műveltség aránya a századok elválasztó üregét be nem tölti, s aztán ki biztosítja a jelen népek műveltségének fennmaradását? Népek és trónok omlanak össze az időnek nem annyira fejlesztő, mint romboló keze alatt. Vagy fenn marad a műveltség új népek erkölcsében? De úgy nem maga az emberiség fejlődik, hanem az eszme, a tudomány, mely szerintök az embertől elválasztva lét czállal sem bir.

Sokkal inkább a dologhoz vágó a pantheismus támadása, melyet Hegel a következőkbe foglalt össze: „A biblia paradicsomat emleget, melyet sok nép elvesztett és azt siratja. E felfogás jogosultságát el kell ismernünk; az ember amaz egyesülése Istennel, az eszesség a szellemiség minden esetre az ember lényeges határozománya; ámde a fogalom nem külön állapot, hanem alapját képezi az állapotok egész sorának. De midőn az emberek azt fogalom által maguk elé akarják idézni, rendesen abban hibáznak, hogy közvetlen existententiának képzelik, mint valami állapotot. Az mondatik, hogy az első emberek tökéletes ismerettel bírtak az isteni dolgok felől. Ámde az ostoba képzelődés, mert — és ez képezi bizonyítását — az igazság (valónak megfelelő) ismerete nem közvetlen, hanem közvetett.“

Ez okoskodás azonban az idealismus mélységes ellenmondásaiban elveszti minden erejét, midőn a valót és eszmét, az egyedet és meghatározatlan teljesen összetéveszti s a szellemiesítő materialismus sorsát érdemi meg. Ez ugyanis a történeti tény ellen bizonyítás nem lehet, nem még az idealisták szerint sem, mert Schelling már oda nyilatkozik, hogy: „Az Isten utolsó szándéka csak az lehet, hogy az egész belső világ, a minő eredetileg akar vala lenni, a külső világban is láthatólag valósuljon. Az ember, ki az első próbát kiállotta volna és megmaradt volna eredeti állapotában, melyben teremtetett, emberföltűnekin tűnnék fel, ha összehasonlították azzal, a mit most embernek nevezünk.“ (Hettinger XII. 300.)

Ime azon bölcelet is, mely világrendet forgat fel, beismeri azt, hogy volt ősalapot, melyből az ember büneit

következtében kivetkőzött. S ez a nyilatkozata Schellingnek, bár a kinyilatkoztatás mellett tanuskodik, korántsem annak befolyása alatt született, hanem sokkal inkább öntudatlan nyilatkozata az emberi természetnek, mely bűnös állapotának átkául hordja azon tudatot is, hogy a fényből dőlt alá a sötétség vermébe, melyet büne ázott alája.

Különben a pantheismusnak nincs joga az eredeti bünt kiszorítani, mert épen a pantheismus idealismusa nevelte fel karjain azon bölcsészeket, kik a keservben szeretnék elfojtani azon csekély örömet, melylyel az élet rideg pusztáján találkozunk, midőn a legújabb vezérei Schoppenhauer, Hartman stb. elátkozzák az életet, mely nem méltó szeretete.

Ha egy kissé okoskodnának s okát kutatnák ez állapotnak, bizonyára be kellene vallaniok, hogy a „bin által jött a világra a halál“ és egész kiséréte s be azt, hogy az ember még az idealis teremtő kezéből sem kerülhetett így ki, hanem előbb szent és igazságos volt, s lett egyszóval boldogtalan. Ugyanezt mély okoskodással s az élet igazi elvonásával fejtegeti Kant s ő is úgy találja, hogy szenvedéseink, bűneink kutfeje a természet s hogy teljes igazsága legyen, csak a szt. irás szavaival a zártkövetkezményt kellene rátennie „vétkéztél s azért bűnhődöl“...

Az Euphrat, Tigris, Araxes, Gehon folyók közé helyezett paradicsom tehát történeti színhely s nem oly költészet, mint pl. a Daute „paradicsoma“ ki ennek az eszmének oly főséges alakot festett.

Azonban, mielőtt tovább mennék, a Straus véleményét is vegyük tekintetbe, ki szerint nem lehetett történeti tényről szó, minek alapját a józan ész megsemmisíti: „Ha föltételezzük Istent az ő bölcseségével, hogyan higyjuk el, hogy olyan kicsinyes próbára bizza szeretettel alkotott lényeinek boldogságát,“ melyhez hasonló Bayle okoskodása: „melyik az a király, ki úgy fékezi és bünteti meg alattvalóit, hogy lázangási hajlamot enged meg bennök a bűn következményei gyanánt, miként azt Isten teszi?“

Ez a támadás sem új! Régen próbálgatták az élet az etrenek s már elkopott.

Kicsinyhez füzte Isten boldogságunkat, hogy annál könnyebben megtarthassuk s joga volt kívánni valamit az embertől azon boldogságért, melyben részesíté, neki, ki anynyi szeretettel ölelte magához.

Baylenak pedig azt mondjuk, hogy Isten sem a bünt, sem a bűnnek többi eredményeit s azt a lázongó hajlamot önmaga létre nem hozta. Ő csak megengedte s megengedhette félelem nélkül, nem úgy mint egy földi király, ki minden kis széltől koronáját félti.

Mindezek után tehát a paradicsom történelmi realis jelentőség, nem pedig jelképi értelemmel bír s a bibliai elbeszélés azon leghitelesebb okmány, mely az ember természete s állapotához füződő bölcsészeti világ igazi értelmének betü kulcsát hordja magában. A gondolat és való, eszmény és valóság a teremtés bibliai magyarázatában bírja támpontját. — Azért csak haladjunk tovább a biblia vezetése mellett s a mi még azon állapot ismeretéhez kívánatik, biztosan megtaláljuk.

(Folyt. köv.)

T Á R C Z A.

A magyar Történelmi Társulat dévai és hunyadmegyei kirándulásáról.

Lapunk 30-ki számában előre jeleztem ezen kirándulást. Az most már bevégeztetvén — mivel én is kezdetről végig részt vettem benne, — alkalmat veszek magamnak — nem ugyan az egészet részletesen leírni, mert az lapunkba sok lenne, hanem egyet mást csak úgy az egész fölött szemlélt tartva elmondani.

A fogadtatás, eiszállásolás, ismerkedési estély és általában az egész rendezés a dévaiak ügyességét nagyban dicséri.

Julius 24-én a közgyűlés előtt a dévai ref. templon freskó képei mutattattak be, a melyek ép egészletükkel és élénk színezetükkel a figyelmet nagymértékben megérdemlik; pénzhiány miatt a freskókat fódó vakolatot még egészen nem sikerült le bontani.

A közgyűlés a Vigadó disztermében tartott nagy-számu közönség jelenlétében jelentékenyen érdekesitvén a képet a diszes hölgyközönség. A gyűlésen Gr. Széchen Antal elnökölt az aranygyapjasrend jelvényével felékesitve. Elnöki megnyitójának a tárgyát az erdélyi történetírás jelentősége képezte. A modern történetírás minden kellékét a legszélesebb látkörrel a messze magasságba emelve a közönséget viharos tapsra ragadta. A Dr. Csánky, Dr. Szádeczky felolvasásai és Dr. Sólyom-Fekete ismertetése a hunyadmegyei köz és magán levéltárakról érdekesek, de különösen Csánky azon nyilatkozata, hogy Hunyadmegye nemeseit — habár a régi időkben idegen származásuakból nemesítetteknek tartja élénk, élénk visszatetszést szült az ősmagyaráságukra nagyon sokat adó hunyadmegyei nemesek között.

A közösebéd után, melyen hogy mennyi és mily ékes dictiók tartattak. ellehet gondolni az ott jelenlevő tudósok nagyszámából és rangjából — a muzeumot látogattuk meg. Elismerés a buzgalomnak és tisztelet a tudománynak, mert csakugyan ott mind a kettő nagymértékben megvan; de egyet nem hallgathatok el. Király Pál barátom a Mithraskultusz ismertetésével még a külföld előtt is nevet szerzett magának. Most a muzeumban bemutatott emlékeknél a kereszténység rovására magyarázta azokat, hogy a kereszténység nem lenne más mint a régi vallási eszméknek az idő követelményeihez való alakulása, természeti fejlődése minden isteni színezet vagy épen tökély nélkül, mert megvannak ugyan előnyei a régiek felett, de viszont egyes dolgokban emezeknek is a fölött. Én ott nyiltan nemtetszésemnek adtam e fölött kifejezést és barátom azon kijelentésére, hogy ő rom. ker. katolikus, azt mondtam, hogy ezen beszéd káromkodás.

Még a várba mentünk fel, azt vizsgáltuk át és a nyújtott kilátás gyönyöreiben hazafias dalok zengedezése között sokáig merengve az nap tudományos foglalkozásait be végeztük.

Másnap (jul. 25.) a hunyadmegeyi történelmi és régészeti társulat tartotta közgyűlését ugyanazon teremben ugyanazon közönség előtt.

Elnök Gr. Kuun Géza egy nagyszabású, remek szóközi előadással, a történelmi tudományok tanulmányozási módjáról, nyitotta meg a gyűlést, a melynek elhangzásával az éljen és taps ismételtén megújult. Igazán boldog az a megye, mely a kiemelkedettség oly nagyszerű alakjával kérkedhetik, mint a minő Kuun Géza gróf. Azután Kun Róbert olvasta fel titkári jelentését, majd Téglás Gabor, Király Pál és Majland Oszkár tartották meg előadásait az általuk egész hivatásos passióval művelt kutatási irányokról. Déva egy vidéki tudományos akadémia központjának mutatta magát.

Délután a főuri fogatoknak hosszú sora szállított a vasutól Maros-Némethibe Kuun Géza gróf kastélyába. A grófné meghagyása folytán senki sem maradt el, mind ott voltunk, és nem is bántuk meg. A park, a melyben a kastély van, egyike a legszebbeknek, a miket e nemből az emberi szem láthat. A Marosba félsziget gyanánt be mélyedve, a legkülönbébb és érdekesebbnél érdekesebb faóriások által beárnyékolva s lépten nyomon elő bukkanó emlékeivel a régi világot mintegy életre keltve a folytonos érkedkeltés kimeríthetetlen tárgya a szemlélőre. A szives fogadtatás egy — a parkban felterített gazdag uzsonában is nyert kifejezést, melynél a jó kedv a tudományos barátság, a jó bor és cigány muzsika mellett szapora dicitókban szökelt fel, és még akkor sem ért véget, a mikor a vasut közeledésére főuri gazdáinktól azon napra el kellett bucsuznunk, hanem azt mind magunkkal vittük az utra is haza felé.

Jul. 26-án Vajda Hunyadra tettünk kirándulást. Kocsik hosszú sora nyomult a Cserna völgyén Hunyadvára felé. A fogadás, melyben Hunyad városa a magyar történelem munkásait részesítette, valóban talált az ősi dicsőség iránti lelkesültséghez. A nap, melyen a magyar mult kuatói a mult nagyságai közül is az egyik legnagyobb emlékével megszentelt helyre zarándokoltak, az egész hely ünnepe lett. Midőn a társulat tagjai a vár megnézésére indultak, az ezen alkalomra állított díszkapunál Tornya Sándor járásbíró által egy történelmi vonatkozásban gazdag szóközi emelkedettségű beszéddel fogadtattak, a melyre Gr. Széchen elnök válaszolt, a zenekar a hunyadi indulót játszotta, a taraczkok pedig szakadatlanul szöllottak. Hunyad összes lakossága a hivatalos testületekkel együtt ünnepi díszben vonult ki, s a vendégek a háziakkal egy tömegbe olvadva hullámzóztak a vár udvarára, hol a mindkét nemű iskolásgyermekek vegyes kara hangzott fel Hajtmann vezér-tanító vezetése mellett, mind végig hazafias énekeket zengedezvén, míg a vár, melynek tornyairól nagy nemzeti zászlók lengtek, át vizsgálása tartott. A vártól a vasművek megnézésére mentünk, a hol Filtsch bányatanácsos kalauzolt. A fényesen rendezett gazdag terítékű díszebéd után, mely alatt természetesen a tartalmasabbnál tartalmasabb toasztárodát is megrakva gazdag történelmi reflexiókkal csak úgy hőmpölygött, Benedikti ur régiséggyűjteményét és a görög kath. templomat néztük meg, mely érdekes építészeti

styla mellett tele van szebbnél szebb és mind ép freskókkal, s több érdekes régiségnek, köztük okmányoknak is van a birtokában, melyet Szabó Károly nyomban le is másolt. Mondanom sem kell, hogy freskók a várban is gazdagon vannak.

Hunyadtól Dévára tértünk vissza. Ha utunk minden pontjáról, úgy főképp Hunyadról ömlengetne szélesen a hazafiúi szív, de egyszerű leírást akarván adni, érzelmes reflexiókhoz nem folyamodom.

Dévától végleg bucsut véve a vasuton Piskibe jöttünk. Átmeneti hely lévén ez csak, mégis nagyszerű fogadtatással leptek meg a derék piskiek. Az állomás nagyszerűen fel volt nemzeti lobogókkal díszítve, a műhelyi munkások zenekara a Rákóczit játszotta, a lakosság nagyszámban kijött, előttük az egyenruhás tanuló ifjuság vont sorfalat, és Szatmári tanító vezény szavára fegyveresen tisztelgett, legelől állt daruvári Paulé Iván állomás főnök, mellette Jancsó Ernő plebános díszben, a ki is egy terjedelmes beszédben szóközi emelkedettséggel üdvözölte a magyar történelem munkásait, a kiknek nevében Sólyom-Fekete válaszolt, megköszönve a kedves figyelmet. Azután Fehérvári műhelyfőnök ur vezetése mellett a különböző műhelyeket látogattuk meg, majd csinos kis házi kertjét, a hol rózsákkal halmozta el a látogatókat; onnan az új plebániát környékével és az oly ellegans csinos templomot kívül belül, áldva kegyelmes Püspök urunk bőkezűségét, aki az által oly díszessé tette Piskit, formát adván az e nélkül alakatlan telepnek. Ebéd alatt a zenekar játéka és a mindkét nemű tanuló ifjuság éneke felváltva gyönyörködtette a jelenvoltakat. Mikor a vasut indulásra készen állott, mi is eljöttünk Piskiből Hátszeg felé.

Hátszegen a polgárm. Berrán Ambrus üdvözölt tartalmas rövidséggel, a mire Kővári felelt. A bemutatások után a várakozó kocsikra ültünk és egyenesen Gyaly-Boldogfalvára mentünk a híres templom megvizsgálására, a hol egyedül találtunk freskót freskóra festve; még a torony külsején is látszik a freskó nyoma. Azután ugyanott a híres Kendeffy féle kastélyt nézegettük, a hol minden terem építészeti különlegességével és butorzati berendezésével a szemlélőt mind új és új gyönyörrel lepi meg. A trónörökös ő fensége hátszegi útja alkalmával ezen kastélyban lakott. Megtekintettük távolról az idelátszó római örtornyot is. — Este Hátszegen nagy vacsora volt, melyen a jókedv úgy erőt vett volt rajtunk, hogy még Szabó Károly is dicitózott. Nagyban élesztette a jókedvet a szíveség, melyben a hátszegvidéki urak részéről találkoztunk, a kik körül okvetlenül ki kell emelnem a fáradhatatlan Mara György főszolgabírót, a várhelyi proconsult Nemes Samu járásbíró, a kinek ügybuzgalmaért oly nagy elismeréssel tartozunk, a ritka kedélyű Teleki György grófot, Naláczit, a polgármestert, az én házigazdát az esperes-plebános urat és egy fiatal rendezőt, a kinek neve nem jut eszembe, talán Székelyt. — Másnap reggel az uri fogatok egész raja szállított Farkadiára, a hol a Lónyai-féle kastély parkjában nagy ügyességgel elhelyezett érdekesnél érdekesebb, és egészen épen maradt felíratos régiségeket tekintettük meg, s azután utunkat folytattuk Demsusra. Demsus egyetlen egy régisége által vált híressé

s ez is megfejthetetlen talány — a híres demsusi templom. Némelyek a véres áldozatokra szánt templomnak tartják, melyet a kereszténység később a saját céljaira alakított át, de hogy melyik korból származott, és hogy tulajdonképen mi volt, azt még nem sikerült megállapítani. A jóda helyének is tartják. A ki tudja, hogy miért utazik ide, az az ősiség általmegihletetik, de azzal tovább is megy, mert látta ugyan a mit látni akart, de a talány megmaradt. — Innen Várhelyre mentünk.

— A föld multjába, a hol mi lakunk, a történet világa itt hatol legtovább, s a ki nem tudja, hogy hol jár, egykedvűen megy tovább, annyira nem találkozik itt megfelelő emlékével azon multnak, a melynek nagysága előtt bámulattal áll meg korunk. A föld alatt város van, a mely fővárosa volt az itteni római provinciának a római fővárosok minden fényével és kényelmével — Ulpia Trajana. Ez a római főváros pedig egy oly nép fővárosának a romjai fölött épült, a mely a hatalmas Rómát is adófizetőjévé tette — a dák Sarmizegethuza fölött. Fontos erősség a Vaskapu szoros torkolatánál. Nincs pontja földünknek, melyhez az előttünk lefolyt multnak nagyobb történeti emlékei lennének csatolva; de mindez eltemetve, csupán a tudomány által hozva fölszínre. Az ásásokat jelenleg Téglás Gábor és Király Pál vezetik. Király Pál a vallási állpotoakra gyűjtött sok adatot és azokból nagy tanulmányt csinált. Téglás Gábor a castrumot tanulmányozza, főbb épületeket ásat, bevonva munka tervébe a teljesen ép amphitheatrum kiásatását is, de itt is hiányzik a pénz, pedig a munka nagy és sokba kerül. — Miután a föld alá merült világvárosok fölött borongós emlékezetekkel végig járdaltunk fölve lelkünkbe az egész nagy multat: Téglás G. kalauzolását tovább követtük és eljutottunk a dák-római nagyságnak szomorító elfajzásához a föléje és melléje épült rongyos kis oláh faluba — Várhelyre, a hol aztán a rendezőség szívessege folytán egy kedélyes gazdag terítékű villás reggelivel vigasztaltuk meg magunkat kárpótlásul, hogy a mult nagyágát nem láthatuk.

Hátszetre vissza menve a válás hatása alatt nyomott kedélyhangulatúvá lett ebéd után a vasúthoz mentünk, hogy utunkat folytassuk Petrozsény felé. Gyönyörű vidék, merész kivitelű vasút, egy csomó alagut, a krivadiai római őrtorony folytonos elfoglaltságban tartották figyelmünket, a míg végre Petrozsényba értünk. Itt is bandaszóval és szívélyesen fogadtak; az odamentelünk fölötti örömmel Györke Ferencz bíró ur adott kifejezést, a kinek Br. Orbán Balázs válaszolt az ő ékes és mézédés szavaiival. Petrozsényban egy kis zavar volt az elszállásolást illetőleg, a minék oka az volt, hogy Hollaki Arthur főszolgabíró velünk utazván nem tudta, hogy az időközben érkezett szintársulat és még egy birtokrendező társaság a nekünk kijelölt szállásokat elfoglalta, úgy hogy a társas vacsora sem volt oly vig, mint más helyeken, habár a zenekar azalatt fíradhatatlanul játszta a válogatott műdarabokat; no de ezen előre nem is képzelt eshetőség mellett is a petroszéniek szívessegeről meglevén győződve, a hangulat különösen a főszolgabíró ur kiváló tulajdonai

folytán változott. Másnap jul. 29-én a nézni valókat megnevezve, kocsikon társas kirándulás tartott a Vulkan szorosba, az elragadó szépségű Zsilvölgybe — a Szurdukba. A társaság egy része át ment Oláhországba is, de mi a határszélen hazafias dalt énekelve Dr. Borovszky barátom indítványára a történelmi társulat üdvözlését irtuk és küldöttük meg általunk csinált vitorlás hajón romániai szomszédainknak. Ebéd után, mely alatt a zenekar játszott s a toasztok folytak, két részre szakadtunk; egy része ott maradt Pogány Károly képviselő és Kuun Róbert vezérlete alatt a Parenget megmászdandók, a másik rész Barcsay Kálmán alispán vezetése mellett hazafelé indultunk.

A társaság egy néhány tagja itt Fehérvárt is megállapodott és ieltött egy napot, mely alatt a vár ost, a várt, a székesegyházat és a Batthyáni könyvtárt vették behatóbb szemlélet alá. Az itt voltak között megemlítem Szabó Károlyt, Kövári Lászlót, Széll Farkast, Ercsei Sándort, Lakatos Sámuel, Baligo Jánost, Kanyaró Ferenczet, Szabó Gyulát, Juhász Bélát, Szabó Jenőt, Szadeczky Lajost, Zakrzewski Vinczét, a ki a krakói egyetemen tanár, az ottani tudományos akadémia rendes tagja, a magyar tudományos akadémia kültagja, Báthory István életirója. Ő és Szadeczky különösen beható figyelemre vették a székesegyház minden zegezugát kívülről és belülről és sokáig időztek a Batthyány könyvtárban is. Általában a kik itt voltak, a rendelkezésükre álló kevés időt ismeretet szomjazó szorgalommal használták fel. Szabó Károly egész délután a könyvtárban volt. Széll Farkas Mendel Manónál tudakozódott és eredménytel régi könyvek után. A lengyel tudós nagyon sajnálta, hogy a Báthory féle templomba nem tudott bejutni. Üdülésükre is kedvező volt itteni tartózkodásuk napja, mert mind a városi, mind a várbeli sétatéren zene-estély volt. Ők utjokat tovább folytatták, én pedig itthon maradtam.

Természetesen ez csak váza annak a szellemi mozgalomnak, a melynek julius utolsó hetében Hunyadmege színhelye volt; de ebből is lehet látni, hogy az a hét nem csatangolásban, hanem munkában telt le, a mely többszörös gyümölcsei mellett különösen jótékony hatású lesz a hunyadmegeiekre, mert egy országos szaktudós társulat tekintélyével támogatgatik igyekezetük, a melynek célja Hunyadmege multjának a felderítése. Az országos történelmi társulat hunyadmegei kirándulásának általános jelentősége mellett — mint a főispán ur egyik asztalbeszédében mondá, még sulyt ad az, hogy arra ő Felsége udvari főmarsallja jött elnökölni, bizonyára ő Felsége tudomásával, a mi összefüggésbe hozható ő Felsége dévai utjával, a mikor is Hunyadmege a legnagyobb ünnepet fogja tartani. Mi, a kik ott voltunk, mindnyájan egyik voltunk azon hő ohajban, hogy Hunyadmege classicus földje legyen melegágya a régi nagyságnak, a honnan emberek keljenek ki jötevői és büszkeségei a nemzetnek, melynek az ott elmúlt nagyság emlékeivel táplálkoznia is oly jól esik. A hányan ott voltunk, annyi felé vittük azon hétnek emlékeit.

XXV. ÉVI ÁLDOZÁRI JUBILEUMOT ÜLŐ PRINCIPÁLIS PLEBÁNOS URUNK!



Bálint László főesperes urhoz!*)

Im e kereszt! Üdvünk megszentelt záloga. Im rajt!
Isteni nagy szeretet, isteni vér ragyog át!
Szent jel, mely röviden két küzdtert tár fel előttünk:
Egyház és a honért küzdeni s halni, ha kell.
Törhetlen hűség egyházunk — s földi fejéhez,
Lángszeretet honunk s drága királya iránt. —
Létezik-e nagyság ég s földön, mint mit e tér nyújt,
S disz, mely övezhetne őszbehajolt fejeket?
Vagy tán méltóság, mit e kettő nem hoz létre:
Szívben az isteni tűz, kézben az isteni jel?
Nem, Ime! ott van megszentelve az emberi szív is
Érzelem árjaiban, a pokol átka fölött.
Ott a keresztben a tudományok mennyei fáján,
Mely ellen dühvel küzdenek elleneink,
Ámde tekintsd ezt még, mint hódolatát is azoknak,
Kik veled úgy-bajolának tizenöt évközön át.
Századok égi királyának jutalmi babérja
Hallatlan küzdbér s ünnepi hódolat ez,
Vedd hát oly hón s szívörömet e drága keresztet (pacificalét)
Mily szívesen nyújtjuk, s benne »avet« rebegünk!
Vagy Te tanítvány Mesteredért küzdvén ragyogóbb bért
Fáradozásaidért vársz-e, remélsz-e, midőn
Egy negyed áldori évszázad küzdelme borul rád
Egyház s honszeretet füzte babéraival?
Oh! nem. Krisztus szent tüze szüdben s béke keresztje —
Bárha kezében rég kard vala s harczy paizs.
Ugyvan. Egy negyed évszázad tünt már le fölötted
Küzdve az egyház és drága hon ügyeiért
Szép mult. Tégedet e kettős küzdter tevé nagygyá
Bizva tekinthet azért vágyva az égbe szemed.
Most pedig e jelben küzdj, harczyolj, hogy diadalra
Jusson az égi kereszt szent ügye bajnokival.
Szent célunk megmenteni elleneinket a harczyban.
Sok vár hát még rád, — huszonöt év még nem elég.
Messze a szebb napok. Éltesd arany szaka még ma köszönt be,
A mihez isteni kegy tartsa, segítse erőd!!

Bereczk, 1887. július hó 18-án.

Egy a 9 közül.

*) Adjuk az ünnepelt iránti tekintetből. Szerk.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Hála köszönet.** Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök ur! Kegyelmes Atyám! Nagyméltóságodnak folyó hó 26-án 2515 szám alatt kelt legkegyelmesebb főpásztori leiratához csatolt 4 darab 5⁰/₁₀₀-kal kamatozó járadék kölcsön államadóssági a) 500 forintos kötvény adományozása újabb való tanubizonyosága annak, hogy mily nagy főpásztori kegygyel méltóztatik viseltetni Piskiben alapított örök emlékü műve iránt, a mely magas kegyért hiveim és az egyháztanács nevében Nagyméltóságodnak, mint kegyurunknak örök forró hála köszönetet tolmácsolni elodázhatlan lelki pásztori kötelességemnek ismervén legyen szabad a nyilvánosság e terén is annak hódolatteljes tisztelettel kifejezést adni. Az élet könyvébe jegyezze a Hatalmas Nagyméltóságodnak ezen újabb adományát is.

Eg ébiránt legmélyebb alázattal és tisztelettel csókolván főpásztori kezeit öröklök Nagyméltóságodnak. —
Piski 1887. július 31-ér, engedelmes fia
J a n c s ó E r n ő.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Jótekonyság.** Püspök urunk ő nagyméltósága a nagyernyei anyaegyházhoz tartozó sáromberki leány egyház számára két harangot rendelt.

— **Haynald Lajos** kalocsai bibornokérsek ő eminentiája levét intézett Dr. Éltes Károly apátplebánoshoz, a melyben tudatja, hogy alaptalan az a hír, mintha szeptemberben Kolosvárra jöne.

— **Dr. Temesváry János** gym. tanár Uzonból ide vissza érkezett. Uzoni tartózkodása nagy hasznot hozott a tudományra. Ugyanis az elhalt Dr. Zerich iratai között mint az elköltözöttnek rokona és a családnak megbizottja kutatván, érdekes kéziratokra talált, köztük az erdélyi püspökség — és illetőleg egyházmegye történetére 1401-ig, melynek érdekessége már abból is kitünik, hogy 9 és illetőleg a megjelölt 1401-éven belül 7-tel ismer több erdélyi püspöket az eddig ismerteknél, nevezetesen: 1. Tourda. 2. Buldus a Vathalázadás idejéből, 3. Katapranus szt. László végéiből. 4. II. Galus 1267—1270.5 Nikolaus de Medjes 1270—1273; 1273-tól esztergomi érsek. 6. Gergely 1296—1298.7 IV. Péter 1298—1309.

— **Bálint Pál** szászrégeni kántortanítót korábban szélhűdés érvén folyó hó 2-án elhalt. Becsületes derék ember volt, a tanítói pályán hosszú időközön szerzett érdemei a szászrégeniek által sokáig hálásan fognak emlegettetni. A derék „Kántor bácsi“ az egész városon népszerű uri ember volt. Én szászrégeni káplán voltam és megtanultam tisztelni és becsülni a buzgó kántort és fáradhatlan tanítót. Felesége és két gyermeke az isteni akaratban vigasztalódjanak; ő pedig nyugodjék békével az Urban.

— **Gyászhir.** Sokakat fog meglepni annak szomorú jelentése, hogy Balázs János bánfi-hunyadi plebános

folyó hó 4-én meghalt. Nekem osztálytársam és jóbarátom volt s az első pillanatban alig tudtam elhinni a lesújtó hirt, s nehezen is fogják hinni mindazok, a kik ezen tartós életre termett erőteljes, izmos alakot ismerték. Pedig a gyászhir való. 1853. márczius 10-én született Szentegyház Oláhfaluban, az udvarhelyi gymnasiumból mint papnövendék a károlyfehérvári püspöki lyceumba jött tanulni, a hol a theológiát is végezte, s 1877. december 30-án pappá szenteltetett. Nemsokára tordai, majd kolozsvári káplány lett, a honnan a bánfi-hunyadi új plebania adminisztrálására küldetett, majd alávétvén magát a helyettes zsinati vizsgának a nevezett plebania első plebánosa lett. — Elköltözött barátunk kiváló tehetségű és szorgalmu nemes szívű, kötelesség tudó ember volt, a ki jeles tulajdonainál fogva egyházmegyénk életében sokaknak s az általa elfoglalt és foglalandó állásoknak is használandott. Nyugodjék békében!

— **Pályázat.** A görgény szentimrei rom. kath. hitközségben a kántortanítói állomás Gál Sándor volt kántortanítónak Nagyvárad ujjvárosi Szent-Lászlóról címzett plebániához kántorrá történt kineveztetése folytán üresedésbe jött. Melyre ezennel pályázat nyitattik. Javadalma a következő: — 1-ször. Természetbeni csinos lakás 2 szoba, konyha és kamara, melléképületek: csür, istálló és faszin, melyek mind jó karban vannak, tágas udvar és kuttal. — 2-ször. Kepe egészbürestől 1 frt 40 kr. télbérestől 70 kr. évenként körülbelül 150 frt. — 3-ször. Tandij egy tanévben 50—60 frt. — 4 szer. Iskola-magtárból minden év végén 50 frt. — 5-ször. Stóla, mintegy 45 frt. — 6-ször, **Fekvőségek:** a) 7 hold 510 négyszögöl szántó, b) 2 hold 1100 négyszögöl kaszáló c) 6 hold 224 négyszögöl legelőiletmény, melyek minden évben művelés alá jönnek. 7-szer. 4 hold 1519 négyszögöl erdő. A fa levágatás és behordását a tanító saját költségén köteles eszközölni. A véglegesítés egy sikeresen kiállott tanév után történik. Pályázók felhívottnak, hogy szabályszerű okmányokkal felszerelt folyamodványait folyó évi augusztus hó 20-ig bezárólag alulírt iskolaszéki elnökséghez küldjék be. Görgény-Szent-Imrén, 1887. augusztus hó 2-án Bálint Gergely r. k. lelk. isk. sz. elnök.

— **Pályázat.** A zetelaki (Udvarh. megye) kántorsegédantitói 3-ik állomás üresedésbe jöven, arra ezennel pályázat hrdtetetik. Ezen állomás évi járadékai a következők: a) 36 kal. őszi 36 kal. tavaszi kepe. b) 100 frt oszpora. c) 60 frt az iskolapénzalapból. d) stólaris jövedék mindegy 20 frt. e) tisztességes lakosztály a tanodában és fαιlleték. — Kötelmei: rendes tanítás, kánt. segédkezés, és az egyházi bármínemű teendők végzésében — más 2 kánt. segédantitó társával — együttműködés. Az ezen állomást elnyerni óhajtok felhívottnak, miszerént keresztlevéllel, tanítói s legalábbis kánt. segédi oklevéllel netalan eddigi ténykedésökről bizonyító okmányokkal ellátva folyamodványait f. é. aug. hó 25-ig alólírott iskolaszéki elnökhöz bejuttatni siessenek. A személyesen megjelenő előnyben részesül. Az 1-ső próbaév szeptember hó 1-ső napján betöltetik. — Zetelakán (Udvarh. megye) július 31-én 1887. Andrásy József, esperes-plebános iskolaszéki elnök.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, PÁL ISTVAN, STRAUBERT ÖDÖN, Dr. VERESS FERENCZ.

Nyomatott a piisp. lyc. nyomda gyorssajtóján Gyulafehérvárott.